

נאות קדומים

תוכנית קורס הכשרת

מדריכי טיולים

למערכת החינוך

תפיסה מערכתית של הנוף מודל נופאדם

המרצה: שרהלה אורן

סוג השיעור: סיור וסדנא – סיור להרי ירושלים

היקף השעות: 10

מסגרת הלימוד: קורס מדריכים בנאות קדומים

מטרות הקורס ופרקי הנושא: הכרות עם מודל נופאדם והבנת חשיבותו.

למידה ודרכי יישום התאוריה בהדרכה.

דרכי ההוראה: סיור ותרגיל

חובת התלמיד: השתתפות מלאה

אופן הערכת התלמיד: לפי התרגיל

ביבליוגרפיה חובה: בן יוסף, טימי. התפיסה המערכתית של הנוף

גיאוגרפיה, גיאולוגיה, וגיאומורפולוגיה

המרצה: אביבית שוויקי, מיכל עירון לובין.

סוג השיעור: מבוא

דרך ההקנייה: הרצאות בכיתה וסיורים בשטח – סיור בכביש 443

היקף השעות: 20

מסגרת הלימוד: קורס מדריכים בנאות קדומים.

מטרות הקורס ופרקי הנושא: הכרות למידה והעמקה בנושאים המפורטים לעיל. למידה של דרכים ושיטות ליישום הנושאים בהדרכה.

גיאוגרפיה:

- מיקומה של א"י במרחב
- יחודה של ארץ ישראל במגוון האזורים הגיאוגרפיים שלה.
- יחידות הנוף העיקריות של א"י.
- אקלים א"י.

גיאולוגיה וגיאומורפולוגיה:

- מבנה כדה"א
- סוגי מסלע ודרכי היווצרותם
- תופעות ותהליכים גיאולוגיים: שברים, קמטים, שיכוב, תהליכי בליה וסחיפה
- סוגי מעיינות
- הכרת פני השטח על בסיס הבנת תהליכים גיאולוגיים כגון: מעין, קניון, שרשרת הרים ועוד.
- המפה הגיאולוגית.

דרכי ההוראה: הרצאה וסיורים בשמורת נאות קדומים.

חובת התלמיד: השתתפות מלאה

אופן הערכת התלמיד: עמידה במבחן בציון 75 לפחות

ביבליוגרפיה:

חובה:

- הערכים: ארץ ישראל: גיאולוגיה, היווצרות התבליט, פני הארץ, האקלים. אנציקלופדיה עברית, כרך 6, תשנ"ג.
- מזור, עמנואל. גיאולוגיה בפטיש א"י, 1980. עמ' 8-64.

המלצה:

- פרקי מבוא מתוך: אלון, עזריה (עורך). החי והצומח של ארץ ישראל, 1990.
- בן יוסף, ספי (עורך). מדריך ישראל החדש. תשס"א.

מבוא לבוטניקה, אקולוגיה

המרצה: שרה ליה אורן

סוג השיעור : מבוא

דרך ההקנייה: הרצאה בכיתה, וסיוורים מעשיים בשטח נאות קדומים.

היקף השעות: 22

מסגרת הלימוד: קורס הכשרת מדריכים בנאות קדומים.

מטרות הקורס: למידת מונחים יסודיים בבוטניקה, חלוקה למשפחות והגדרת צמחים.

לימוד יישום בהדרכה ודרכי הדרכה של התחום לקבוצות השונות.

פרקי הנושא: הצמח מבנה ותפקיד, הכרות עם החלוקה לאזורים פיטוגיאוגרפיים, ביוגיאוגרפיה

והשפעתה על נופי הצומח ותפוצת בעלי חיים בארץ.

סיסתמטיקה של עולם החי, יחסי צמחים בעלי חיים, אורח חיים. שרשרת המזון בטבע – דגש על א"י.

א. מקומם של הצמחים בעולם. מאפייני הצמחייה של ארץ ישראל

1. חשיבותם ומקומם של הצמחים במערך קיום החיים בעולם.
2. מקומה הגיאוגרפי של ארץ-ישראל כארץ מעבר, כמחברת יבשות, וכבעלת בתי גידול מגוונים לאכלוס מספר גדול של מיני צמחים הקיימים בעולם.

ב. תפקידים המיוחדים של העלים

1. מבנה העלה, חתך, פיוניות, קוטיקולה, שערות
2. צורות עלים והתאמתם לבית הגידול
3. תהליך הפוטוסינטזה- הטמעה .
4. התא הצמחי וייחודי
5. שלכת

ג. חלקי הצמח ותפקידים

1. חלקי הצמח:
2. אברים ייחודיים וגלולי אברים.
3. התאמת חלקי הצמח לתפקידם

ד. הפרח- איבר הרבייה של הצמח

1. חלקי הפרח
2. התאמת מבנה לתהליך הפריה
3. צמחים חד-מיניים ודו מיניים
4. שלבי היווצרות הפרי ומבנה הפרי

ה. תפוצת זרעים

1. תפוצת זרעים- חשיבות
2. התאמת זרע לשיטת תפוצה

ו. צמחים' אחרים'

1. צמחים שאינם בעלי פרחים, טחבים, שרכים אצות ועוד

ז. מיון צמחים

2. מיון צמחים והגדרה

3. משפחות צמחים

ח. צמחים בנוף

1. שילוב צמחים בנוף ותהליך סוקסציה

2. שריפה והשפעתה על נוף הצומח

3. מפנים : מפנה צפוני, מפנה דרומי

ט. צמחים בשירות האדם

1. שימושי צמחים

2. ביות צמחים

דרכי ההוראה : הרצאות וסיורים בשטח.

הגדרת צמחים ובעלי חיים בעזרת מגדירים.

חובת התלמיד : השתתפות מלאה

הכנת פנקס צמחים

בחינה

אופן הערכת התלמיד :

עמידה בבחינה בציון 75 לפחות,

ביבליוגרפיה חובה :

• ערכים מתוך : אלון, עזריה (עורך). החי והצומח של ארץ ישראל, 1990. כרך 1, עמ' 34-19, כרך 8, עמ' 14-27, 180-193, כרך 9, עמ' 14-18, 108-111, 172-181, 198-201, 216-217.

• פינברון-דותן, דנין, אבינועם. המגדיר לצמחי בר בארץ ישראל, תשנ"א.

ביבליוגרפיה מומלצת :

• גרדי, אילנה (עורכת). צומח וצמחים, הוצאת אוניברסיטה פתוחה, תשנ"ב.

• צומח וצמחים בארץ ישראל, הוצאת הפתוחה, תשל"ח

• זהרי, מיכאל. נופי הצומח של הארץ, 1980.

• נמליך, חנה. לקסיקון בוטני, 1982.

• קריספיל, ניסים. ילקוט הצמחים, תשמ"ז.

• שמידע, אבי. דרום, דוד. מדריך פרחי הבר בישראל.

מבוא לזואולוגיה

המרצה: טובה דיקשטיין

סוג השיעור: מבוא

דרך ההקנייה: הרצאה בכיתה וסיור בשטח נאות קדומים

היקף השעות: 10

מסגרת הלימוד: קורס הכשרת מדריכים בנאות קדומים.

מטרות הקורס ופרקי הנושא:

- מונחים יסודיים בזואולוגיה,
- בעלי חיים מבנה ותפקיד,
- הכרת אוכלוסייתה הייחודית של בעלי החיים בארץ ישראל.
- יחסי הגומלין בין נופי הצומח ובעלי החיים בארץ ישראל.
- סיסטמטיקה של עולם החי,
- יחסי צמחים בעלי חיים,
- אורח חיים.
- שרשרת המזון בטבע – דגש על א"י.
- יישום בהדרכה ודרכי הדרכה של התחום לקבוצות השונות.

דרכי ההוראה:

הרצאות וסיורים בשטח.

הגדרת בעלי חיים בעזרת מגדירים.

חובת התלמיד: השתתפות מלאה

בחינה

אופן הערכת התלמיד:

עמידה בבחינה בציון 75 לפחות,

ביבליוגרפיה חובה:

- ערכים מתוך: אלון, עזריה (עורך). החי והצומח של ארץ ישראל, 1986. כרך 2, עמ' 10-22, 30-38, 64-77, 102-120, 124-125, כרך 3, עמ' 15-41, כרך 5, עמ' 16-35, 190-198, כרך 6, עמ' 25-32, כרך 7, עמ' 13-46.

ביבליוגרפיה מומלצת:

- איזנשטיין, יצחק. פרפרי ארץ ישראל, תשמ"ג.
- אמתי, פנחס. אורחים לא קרואים, 1982.
- אמתי, פנחס. מדריך החרקים ופרוקי רגליים אחרים בישראל, 1987.
- אמתי פנחס בוסקילה עמוס, מדריך לזוחלים ודו חיים בישראל, 2001.
- פישלזון, לב. זואולוגיה, 1982.

היסטוריה וארכיאולוגיה

המרצה: מיכל עירון לובין

סוג השיעור: מערך שיעורים

דרך ההקנייה: הרצאות בכיתה, סיורי שטח, חפירה ארכיאולוגית בנאות קדומים, סדנא.

היקף השעות: 30

מסגרת הלימוד: קורס הכשרת מדריכים בנאות קדומים.

מטרות הקורס: הכרות למידה והעמקה בנושאים המפורטים לעיל.

למידה של דרכים ושיטות ליישום הנושאים בהדרכה.

פרקי הנושא:

- מקורות לידיעת העבר: היסטוריה, ארכיאולוגיה וגיאוגרפיה היסטורית.
- רצף תולדות האדם בא"י: תקופות נבחרות על ציר הזמן, דגש על תקופת המקרא, התקופה החשמונאית, משנה ותלמוד.
- שילוב תולדות עם ישראל בהיסטוריה הכללית: האבות, התנחלות, פיצול הממלכות וחורבן, שיבת ציון, ממלכת החשמונאים, בית הורדוס, המרד הגדול, ימי המשנה ותלמוד, שאר ישוב, הישוב הישן.
- מבוא לארכיאולוגיה, (תל, שיכוב, שיטות חפירה, איסוף ומיון חרסים, ממצא מיוחד, ממצאים בוטניים וארכיאוזואולוגיים, מדעי עזר, סינתיזה בין מקצועות העזר, הארכיאולוגיה וההיסטוריה).

דרכי ההוראה:

סיורים והרצאות בחורבת חרמשית – נאות קדומים, השתתפות בסקר וחפירה ארכיאולוגית.

חובת התלמיד: השתתפות מלאה, בניית הדרכת חיי יום יום בתקופת המשנה והתלמוד (תוך שילוב עם הממצא הארכיאולוגי בנאות קדומים) והצגתה בכתב ובעל פה.

אופן הערכת התלמיד: עמידה במבחן בציין 75.

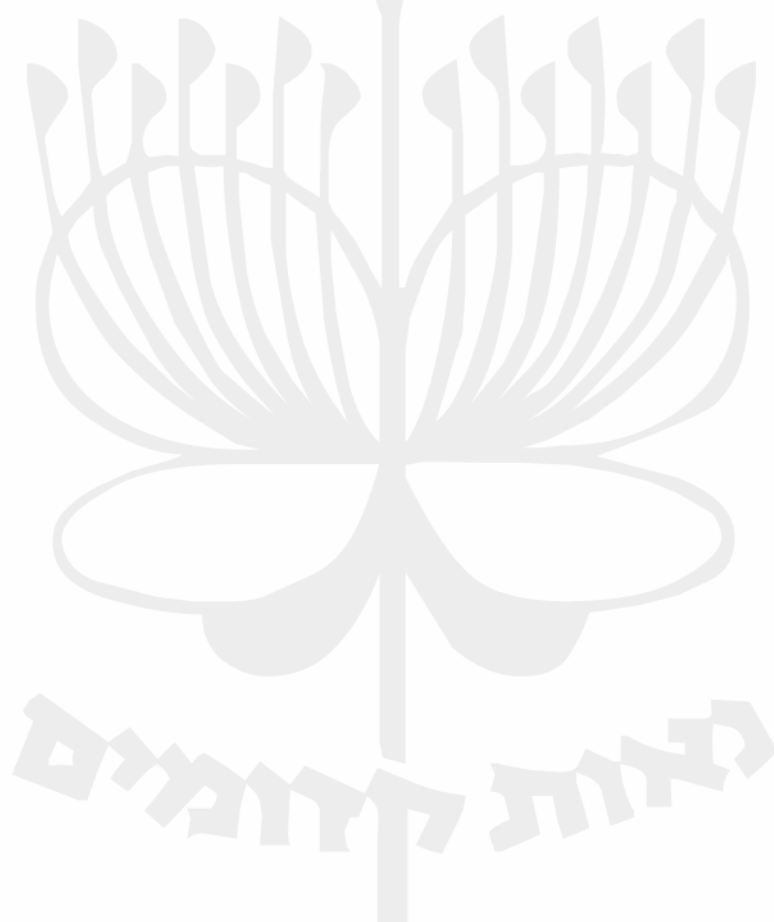
הערכת רכזות הקורס: צפייה ומשוב על הדרכתו ותכניה.

ביבליוגרפיה חובה: דפי מקורות, יחולקו בקורס

ביבליוגרפיה מומלצת:

- אהרוני, הארכיאולוגיה של ארץ ישראל, 1978.
- אלון, גדליהו. מחקרים בתולדות ישראל. 1983
- בר כוכבא, בצלאל. מלחמות החשמונאים. תשמ"ח.
- הירשפלד, יזהר. בית המגורים הארץ ישראל. 1987
- מור, מנחם. מרד בר כוכבא עוצמתו והיקפו. 1991

- ממלט , אברהם. ישראל בתקופת המקרא . תשמ"ד
- עמירן ,רות . הקרמיקה הקדומה של ארץ ישראל . 1971.
- פינקנשטיין , ישראל. הארכיאולוגיה של תקופת ההתנחלות והשופטים . 1986
- רביב , חנוך. מבית אב לממלכה. תשמ"א
- רוזנפלד , בן ציון . לוד וחכמיה בימי המשנה והתלמוד . 1997
- שביט , יעקב (עורך) . ההיסטוריה של ארץ ישראל . 1982.
- שטרן , מנחם. יהודה החשמונאית בעולם ההלינסטי . תשנ"ה
- שפרבר , דניאל. תרבות חומרית בא"י בימי התלמוד . 1993
- האנציקלופדיה החדשה לחפירות ארכיאולוגיות בארץ ישראל

התנ"ך ומקורות ישראל

המרצה: דורית סגל, אביבית שוויקי

סוג השיעור: מערך שיעורים

דרך ההקנייה: הרצאות בכיתה, סיורים בשטח נאות קדומים, עבודה מונחית בספריה.

היקף השעות: 36

מסגרת הלימוד: קורס הכשרת מדריכים בנאות קדומים.

מטרות הקורס: הכרות עם התנ"ך ומקורות ישראל תוך דגש על הנושאים המפורטים בפרקי הנושא.

למידה ושימוש בקונקורדנציות השונות, כולל פרויקט השו"ת, למידה של דרכים ושיטות ליישום הנושאים בהדרכה.

פרקי הנושא:

1. התנ"ך, המשנה התלמוד ספרים חיצוניים, מדרשים, שו"ת (בדגש א"י), ספרות נוסעים, ספרות עברית חדשה (בהקשר לא"י) יהודיים.
 - **מבוא לתורה שבעל פה** – השתלשלות ההלכה, מדוע התורה בעל פה - כתובה ? מהו מדרש ? מהי הלכה?
 - **משלים ומסרים חברתיים** - המשל הינו אמצעי מופלא להעברת מסרים ולהחדרתם בלב השומעים. אבותינו השתמשו במשלים ובדימויים רבים מעולם הטבע: משל כבשת הרש, משל יותם, משל הכרם ועוד.
 - צמחים ואילנות כמו: הרותם, הסירה, הארז, האזוב, הגפן ועוד בהיבט הבוטני והסמלי.
2. **"לך אל הנמלה עצל ראה דרכיה וחכם..."** - הכרות עם בעלי החיים תבהיר לנו מדוע הרחלה (כבשה) מסמלת תמימות. איזה יופי וכן נגלים אצל הצביה ועופר האיילים? האם הפרה היא סתם "בהמה", או מותר הבהמה מן האדם? בדרך נשבור גם לא מעט מיתוסים על תכונות אשר דבקו בבעלי החיים השונים כגון: היונה - סמל השלום? החמור סמל הטפשות?
3. **בור סוד שאינו מאבד טיפה** - על מתקנים חקלאיים בהם גלומות תכונות האדם. איזו תכונה אנושית באה לידי ביטוי בבור המסוייד? הקשר בין הגת היין והקנקן ומהות הלמידה. כיצד מסמל גלגל האנטיליה את מחזוריות החיים?
4. **ספר בראשית**-
 - **סיפור גן העדן**, הכרות עם הצעות חז"ל השונות לזיהוי עץ הדעת, ונבין את מהות העונש של האדם: "בוזעת אפיך תאכל לחם".
 - **נח והיונה** ופרשנות חז"ל לכך שהיונה להביא לנח דווקא עלה זית
 - **סיפורי אבות** – תוך דגש על עדר הצאן. **מפגשים ליד המים** - עבד אברהם ורבקה ליד עין המים; יעקב ורחל ליד הבאר, מריבות רועים על מים ושטחי מרעה.
 - **צמחים ואדם** - אשל אברהם וייחודו, הרותם. הגפן כמקור היין בסיפור נח.
 - **הירידה למצרים** - השלכת יוסף אל הבור; הבצורת בארץ כנען ומתנות "זמרת הארץ" ששלח יעקב למצרים.
 - **בריאת העולם** - מיקומם של האדם והאשה בסדר הבריאה ותפקידם בעולם, יחסי הגומלין בין האדם לטבע לאור פרקים א' וב'.
 - **קין והבל** - ראשית העימות בין הרועים לעובדי האדמה.

- **תופעות טבע בספר בראשית -** הקשת בשמים וסמליותה; שתי התקופות העיקריות בטבע המקבילות לתקופות חקלאיות (קיץ - חורף, חום - קור, זרע - קציר); המים כתשתיתו של העולם: המבול והבצורת; הכרות עם חבלי ארץ שונים (נגב, סדום וככר הירדן, ארץ גושן וכו'). גידולים חקלאיים ובעלי חיים המופיעים בברכת יעקב לבניו.
- דגן תירוש ויצהר - "ונתתי מטר ארצכם בעתו... ואספת דגנך ותירושך ויצהרך" - מה יש בהבטחה הזאת הנמצאת בפרשיה שבתפילין, למטר בעיתו ולאיסוף יבולי הדגן, תירוש ויצהר?
- **למוד והכרת הגידולים והמתקנים החקלאיים, תוך התנסות במלאכות שנעשו בהם, נבין מדוע הבטחת הגשם בעיתו היא בעלת חשיבות עצומה לחקלאי, בתנאי הארץ.**
- **כתב חידה.**

4) פסח, שבועות וסוכות - מבחינה היסטורית וחקלאית.

- פסח -
 - **מצרים מול ארץ ישראל -** ההבדל בין שתי הארצות מבחינת: אקלים, גידולים, מקורות מים, חקלאות בעל וחקלאות שלחין, רעיית צאן "תועבת מצרים" מול גידול הבקר.
 - **טבע ונוף בשיר השירים -** נסייר בעקבות סיפור אהבתם של הדוד והרעיה בהשראת הריחות, הטעמים, הצבעים, הנופים, המראות ובעלי החיים המתוארים במגילה.
- שבועות -
 - **חג הביכורים -** מאילו פירות הביאו ביכורים ומדוע דווקא מהם? נכיר את תכונותיהם ואת מכנם המשותף.
 - **חג השבועות וחג הקציר -** שבעה שבועות סופרים החקלאים מחג הפסח, אז נקצרת השעורה, לחג השבועות, אז נקצרת החיטה. שבעת המינים מתמודדים בתקופה זו המכונה "ספירת העומר" עם תהפוכות מזג האוויר הכרת הגורן והתנסות במלאכות המרובות והמגוונות הנעשות בה.
 - **מגילת רות -** סיפור המגילה התרחש בעיקרו בימי קציר השעורים והחיטים. נתוודע להווי הקוצרים בשדות, למלאכות השונות, למתנות העניים ולאורח החיים סביב הגורן. נכיר את גלגל האנטיליה המסמל את המהפך שחל בחיי נעמי.
 - **מקרא ביכורים -** טקס הבאת הביכורים לבית המקדש לווה בקריאת "מקרא ביכורים" מן התורה. מה הטעם לכך?
- סוכות -
 - מהו חג האסיף ומדוע מתקיים בעונה זו?
 - **"בסוכות תשבנו..." -** מדוע יוצא החקלאי דווקא בחג האסיף לשבת בחוץ - בסוכה? לימוד משנה מסכת סוכות תוך ביקור ב"תערוכת הסוכות" (המציגה למעלה מ 20 סוכות שונות כגון: סוכה על גבי סירה, סוכה אשר בהמה משמשת לה כדופן, סוכה עגולה...).
 - **ארבעת המינים -** מי הם, מהן תכונותיהם הבוטניות, שימושיהם, ומה הם מסמלים מבחינה היסטורית לאומית, חקלאית וחברתית.

- **חג ניסוך המים** - בפתחה של שנה חקלאית, קיוו האיכרים לשנה מבורכת בגשמים וביבול. משום כך נהגו לערוך את טקס ניסוך המים המבטא את הכמיהה לגשם. נכיר את המנהג, היכן נערך וכיצד, על יד אחד ממקורות המים בשמורה. על חשיבות המים בארץ, אשר מקורות המים שלה תלויים במי הגשם - "ארץ אשר למטר השמים תשתה מים". נכיר מתקנים שונים לאגירה ושאיבת מים.
- **"ושמחת בחגך"** - מדוע בחג זה מצווים לשמוח שלוש פעמים ומדוע דווקא חג הסוכות מכונה "החג"?
- **"פסיפס העיתים"** - גלגל חודשי השנה המצביע על מיקומו של חג סוכות בלוח השנה העברי-חקלאי.

(5) נדודים במדבר-

- **"לא כארץ מצרים היא"** - ההבדל בין ארץ ישראל ומצרים מבחינת: אקלים, גידולים, מקורות מים, חקלאות בעל וחקלאות שלחין.
- **היציאה ממצרים** - הכרות עם צמחיית גדות נחלים כגון: קנה, סוף וגומא, עם "אגודת האזוב" **נדודים במדבר** - קשיי הקיום של הנוודים במדבר נפתרים על ידי שימוש נבון בצמחים כמו: רותם, אשל, מלוח צלף וכו'.
- **החניה בנאות המדבר** - מקורות המים במדבר, התמר המיתמר לגובה ומשמש כתמרור למים, שימושיו וסמליותו.
- **המתלוננים** - כיצד התגבר משה בעזרת השקד על התנגדויות יריביו?
"התרים ששלח משה" - שליחת המרגלים ותיאור הארץ המובטחת בעיניהם.

(6) תקופת השופטים -

- **"בימים ההם אין מלך בישראל"** - תפקידיו וסמכויותיו של השופט והכישורים הרבים להם נדרש. הקושי בעובדה שאין מנהיגות קבועה וברורה.
- **דבורה** - מנהיגה חברתית ומדינית, חריגה לתקופתה. נעמוד על ייחודו של מקום ישיבתה תחת התומר בהר אפרים.
- **גדעון שופט ולוחם** - האותות אשר ניתנו לגדעון, מהי הגת בה חבט גדעון את חיטיו?
- **משל יותם** - משל העצים שבחר יותם להמשיל לבעלי שכם. נכיר את האטד המסמל את אופיו של אבימלך ואת העצים האחרים המסמלים את המסרבים למלוך. נבחן את אבני הריחיים ופלח הרכב אשר גרם למותו של אבימלך.
- שמשון השופט הבודד - הגפן כמוטיב חוזר בסיפור חייו: חוקי הנזיר מיין, כרמי תמנה, נחל שורק, המשתאות; אריה ויערת הדבש, מעשה השועלים בין כרמי הזית ושדות החיטה, היתרים הלחים.
- **חג המחולות בכרמים** - נעמוד על הסכסוך בין שבט בנימין לשאר השבטים, בימים שלא היה מלך בישראל, ונשמע את הסיפור המופלא של השתקמות השבט. נכיר את עץ השקמה, המסמל השתקמות

7) תקופת המלכים –

- **חוק המלך בדברים** (יז, י"ד, כ'); משפט המלך בשמואל א' (ח, ד'-כ"ב; י"ב, ג'-ט"ו).
- **שאל -** האיכר אשר חיפש אתונות ומצא מלוכה. מיקום מושבו בגבעה תחת האשל שברמה ותחת הרמון אשר במגרון. מקום קבורתו תחת האשל אשר ביבשה.
- **שאל ודוד -** מערכת יחסיהם המורכבת וניסיונות הפיוס במהלך המרדפים על רקע נופי הארץ השונים. נברר מדוע נמשל דוד לגרופית של זית ושאל לגרופית של שקמה.
- **דוד -** מנהיג שצמח מתוך רעיית הצאן. דוד ואביגיל ופרשת נבל הכרמלי. דוד ובת שבע ומשל כבשת הרש. תכונות האזוב יבהירו לנו מדוע מתחטא דוד דווקא בו לאחר תוכחת נתן הנביא. מה יש בזית שהפך לסמל בית דוד?
- **שלמה -** חכמת שלמה, המחלק את הממלכה על פי אזורי גידול שונים, משליו ושיריו, עצי הארזים שהובאו לבניית בית המקדש.
- **ירבעם בן נבט -** מדוע בדה המלך חג מלבו בחודש השמיני ומה עניין הקנה לנבואת הגלות שהשמיע הנביא אחיה?
- **אליהו ואחאב** העימות בין אליהו לאחאב בעידודה של איזבל, ספור הבצורת, סיפור כרם נבות, נס כד הקמח, צפחת השמן והעוגה
- **הנביא אלישע -** מעשי ניסים ונפלאות.
- **המלך חזקיהו והנביא ישעיהו -** משענת קנה רצוף, מעלות אחז, גפן תאנה ובור, ארזים וברושים, ספיח, חריש וקציר

8) ישעיהו –

- **על התקופה כרקע לנבואות ישעיהו -** מציאות החיים הפוליטית, החברתית, המדינית והכלכלית ותיאורי הארץ הבאים לידי ביטוי בנבואותיו של ישעיהו.
- **מבוך צמחים -** כיצד נראתה א"י ערב כניסת בני ישראל לארץ? תוך כדי משחק משימתי בתוך מבוך של צמחים, הכרות עם נופי הארץ ולימוד כיצד שינוי במצב המדיני השפיע על שינוי מציאות החיים, במובן הכלכלי והחקלאי.
- **"אשירה נא לידדי..." -** הכרם, הגפן והיין בולטים מאוד בנבואת ישעיהו. נכיר את מלאכות הכרם והמתקנים המוזכרים במשל הכרם ובפרקים אחרים, ונבין כיצד הם משמשים להמחשת דברי הנביא בנבואות חורבן וגאולה.
- **"כרועה עדרו ירעה" -** ה' נמשל לרועה העם. נצפה בעדר הצאן ונתנסה ברעייתו. נבין את הקושי והאחריות שבתפקיד זה.
- **"ארזי הלבנון ואלוני הבשן" -** כיצד הם מסמלים את הגאים והרמים?
- **"מערות צורים ומחילות עפר" -** נכנס לאחת מהן ונקרא את נבואת "יום ה'" כפי שמופיעה בפרק ב'.
- **חמאה ודבש -** האם הם מסמלים שפע או מחסור?
- **"משענת קנה רצוף" -** למי הוא משול ומדוע?
- **החרוב -** סמל לחורבן

- **"ויצא חוטר מגזע ישי" - הזית כסמל לדוד הרועה והמלך, מבטא גם את ההמשכיות והחיוניות. במה?**

(9) ירמיהו –

- **"ספר המדבר" - הכרות עם "אמצעי המחשה" בנבואותיו של ירמיהו - מקל שקד, הסיר הנפוח "ופניו מפני צפונה" - מה הם מסמלים? נפגוש באיילים ובעדר הצאן המתוארים בנבואות הנביא. נבקר בגורן ובשדה ונברר מדוע הניח ירמיהו את העול על צווארו ומה השיג בשבירת בקבוק החרש; השדה, המזרה וכלים נוספים כמסמלים נבואת נחמה; מה הקשר בין הארז ותכונת הגאווה.**
- **"כחומר ביד היוצר" - משמעות הביטוי תתברר לנו כשנבקר בבית היוצר, ונתבונן בתהליך הפיכתו של החומר הגולמי ל כלי שימושי.**
- **"על דברי הבצרות" - נחפש אחר הגבים אשר בסלע ובסדקי האדמה, המופיעים בתיאורי הבצורת הקשים. נבקר בבורות המים הקדומים אשר נמצאו בנאות קדומים ונרד אל אחד מהם. אותם בורות ריקים, המכונים בפי הנביא: "בורות נשברים אשר לא יכילו המים", שימשו גם כ"בור אסורים" לירמיהו ולאחרים.**
- **בעקבות הצאן - מנהיגים רבים החלו את דרכם כרועי צאן. גם עם ישראל משול פעמים רבות לצאן, המונהג בידי רועה. ננסה לעמוד על התכונות המשותפות למנהיג ולרועה - הן החיוביות והן השליליות. נבין את הסכנה שיוצרים הרועים הנוודים לשוב הקבע ולגידולים החקלאיים, עפ"י הנביא.**

דרכי ההוראה: הרצאות, סדנאות מודרכות לעבודה עצמית, סיורים בשטח בשילוב מקורות ישראל.

חובת התלמיד: השתתפות מלאה בסיורים ובתרגילים, בנית והדרכה של מסלולי הדרכה המשולבים במקורות ישראל (הגשה בעל-פה ובכתב).

אופן הערכת התלמיד: עמידה במבחן בציון 75.

הערכת רכזת הקורס: צפיה ומשוב על ההדרכה ותכניה.

ביבליוגרפיה חובה:

- דפי מקורות – יחולקו בהרצאות השונות.
- הראובני, נגה. שיח ועץ במורשת ישראל, 1984
- הראובני, נגה. טבע ונוף במורשת ישראל, 1980
- הראובני, נגה. מדבר ורועה במורשת ישראל, 1991

ביבליוגרפיה מומלצת:

- ספרות עזר כללית
- אוניברסיטה הפתוחה: מבוא לתורה שבעל-פה, יחידות 1-12.
- עמינח, נח. ניצן, יוסף. בשבילי היצירה התורנית, תשמ"ב.

- פליקס, יהודה. עולם הצומח המקראי, 1970.
- אטלסים, מילונים, אנציקלופדיות וקונקורדנציות.
- אטלס כרטא.
- אנציקלופדיה מקראית.
- אבן שושן, אברהם, קונקורדנציה חדשה לתנ"ך. 1977.
- בן יהודה, מלון הלשון העברית, ל"א להצהרת בלפור.
- מלמד, עזרא ציון. מלון ארמי עברי לתלמוד בבלי, 1992.
- שטיינזץ, עדין. מדריך לתלמוד, 1990.
- פרויקט השו"ת

תנ"ך

- מקראות גדולות
- דעת מקרא
- עולם התנ"ך
- תורת חיים
- מקורות חז"ל
 - משנה, מהדורת אלבק, 1959.
 - משנה, מהדורת קהתי,
 - תוספתא, מהדורת צוקרמנדל, תשל"ה.
 - תלמוד בבלי.
 - מדרש רבה.
 - פרקי דרבי אליעזר.
 - ילקוט שמעוני.

גאות קדומים

מבוא לדתות בארץ ישראל ומקורותיהן

המרצה: רונית מעוז

סוג השיעור: מבוא

דרך ההקניה: הרצאה וסיור בשטח נאות קדומים וקמפוס ירושלים

היקף השעות: 10

מסגרת הלימוד: קורס הכשרת מדריכות בנאות קדומים.

מטרות הקורס: הכרות ראשונית עם הדתות השונות, מתן דגשים להדרכה של בני הדתות השונות.

פרקי הנושא:

• נצרות

- היווצרות הנצרות:
- מי הם הנוצרים הראשונים – ישו ותלמידיו
- העקרונות של הנצרות
- התפשטות הנצרות בתחילת דרכה
- הנצרות בתקופה הביזאנטית – ספרות נוסעים *
- התפצלויות בכנסייה הנוצרית לאורך התקופות וייצוגן בישראל כיום (כגון – יוונים אורתודוכסים, ארמנים, קתולים, פרוטסטנטים)

• אסלאם

- הרקע להיווצרות האיסלאם
- עקרונות האיסלאם
- התפצלויות באיסלאם
- חשיבותה של ירושלים
- הכתות השונות בארץ (סונים, עלוים, צירקסים, דרוזים, אחמדינים, התנועה הסופית)
- התנועה האיסלאמית כיום והשפעתה על המיגזר הערבי.

דרכי ההוראה:

הרצאה, סיור בנאות קדומים באתרים מוסלמים, נוצרים ויהודים.

חובת התלמיד: השתתפות מלאה

ביבליוגרפיה חובה: דפי מקורות שיחולקו

ביבליוגרפיה

- דנה, נסים. הדרוזים. תשנ"ח.
- ורבלובסקי, רפאל יהודה צבי (1974), "נצרות", בתוך: פראוור, יהושע (עורך), האנציקלופדיה העברית, כרך עשרים וחמישה, עמ' 327-355.
- לצרוס-יפה, חוה. האסלאם: קווי יסוד, משרד הביטחון, האוניברסיטה המשודרת, תש"מ, 1980
- כהן, חיים ה. (1968), משפטו ומותו של ישו הנוצרי, הוצאת דביר, תל אביב.
- לימור, אורה (1998), מסעות ארץ הקודש: עולי רגל נוצרים בשלהי העת העתיקה – תיאורי מסע לטיינים, הוצאת יד יצחק בן צבי, ירושלים.
- לירון, אהרון (1997), הנצרות וארץ הקודש: מידע בסיסי ללומד ולמטייל, ציריקובר מוציאים לאור בע"מ.
- קלוזנר, יוסף (1999), ישו הנוצרי: זמנו, חייו ותורתו, הוצאת ספרים אריאל, ירושלים.
- קלוזנר, יוסף (1999), ישו הנוצרי ותקופתו: הרקע ההיסטורי, המדיני והרוחני-דתי להתפתחות הנצרות בארץ-ישראל, הוצאת ספרים אריאל, ירושלים.

המפעל הציוני ומדינת ישראל

המרצה: שרה'לה אורן

סוג השיעור: מערך שיעורים

דרך ההקניה: הרצאות וסיורים: בעקבות הדרכים לירושלים, לטרון ואזור מודיעין

היקף השעות: 36

מסגרת הלימוד: קורס מדריכים בנאות קדומים.

מטרות הקורס: הכרות עם המפעל וציוני ומדינת ישראל

פרקי הנושא:

- הארץ בשלהי המאה ה-19 והמנדט כרקע למפעל הציוני, עליה, העפלה והתישבות עד קום המדינה, בטחון, כוח המגן מהשומר ועד ההגנה והפלמ"ח.
- מתווה כללי של מלחמת שחרור, הקמת המדינה.
- עליות שנות החמישים והתפתחות המערך היישובי בארץ, מפעלי פיתוח: המוביל הארצי, קק"ל, תחבורה, רב תרבותיות בחברה הישראלית: עליות שנות התשעים מיעוטים אתניים ודתיים, שמירת טבע ושימור סביבה: התפתחות המודעות החקיקה וסוגיות עיקריות, נקודות מפנה בסיכסוך הישראלי-ערבי מלחמות ישראל ותהליך השלום.

דרכי ההוראה: הרצאה

חובת התלמיד: השתתפות מלאה

אופן הערכת התלמיד: השתתפות בלבד

ביבליוגרפיה מומלצת:

- אלמוג, שמואל (עורך). לאומיות, ציונות, אנטישמיות מסות ומחקרים.
- ברטל, ישראל (עורך). העליה השנייה מחקרים, תשנ"ח.
- גרוסמן, תומר (עורך). במשך היובל: חוברת הדרכה בנושא ציונות וחמישים שנות מדינה, תשנ"ח.
- מוצפי, רבקה. מוצפי, ציון. יש לי מושג: מושגים, ערכים וציוני דרך בתחומי מורשת ומסורת יהודית, תולדות עם ישראל, ציונות ודמוקרטיה, 2004.
- נאור, מרדכי. הציונות-מאה השנים הראשונות: מבואות תאריכון תעודות ומושגים, תשנ"ז.
- קניאל, יהושע (עורך) העליה השנייה-מקורות, תשנ"ח.
- שביט, יעקב (עורך). ההיסטוריה של ארץ ישראל, 1982.
- שגן, אביגדור(עורך ראשי). ישראל- עם, ארץ, מדינה: פרקים בזיקת העם לארצו, תשנ"ח.

הפדגוגיה של הטיול ושיטות הדרכה

המרצה: דורית סגל, נירית קריימן.

סוג השיעור : מבוא- הרצאות, סדנאות .

היקף השעות : 103 פדגוגיה,

מסגרת הלימוד : קורס הכשרת מדריכים בנאות קדומים.

מטרות הקורס :

1. הכרות עם הפוטנציאל החינוכי של הטיול.
2. הכרת תוכניות הלימודים, תוכניות הסיורים להכרת הארץ ואהבת המולדת.
3. הכרת מאפייני הגילאים השונים של המודרכים.
4. הקניית מיומנויות הדרכה והכשרת החניך למדריך בעל יכולת הדרכה טובה, הבנה וקבלה של המודרכים. מדריך בעל יכולת הדרכה מגוונת ויכולת תכנון טיולים.
5. בעל יכולת לשנות את המתוכנן בהתאם לקבוצה ולמצב בשטח.
6. **הכרה של תוכניות הלימודים והסיורים בכיתות א-י"ב**, הכרת חוזרי מנכ"ל בנושא טיולים במערכת החינוך.

פרקי הנושא :

1. **הפוטנציאל החינוכי של הטיול הבית ספרי** – התפיסה המערכתית כתשתית לחינוך לערכים, חינוך סביבתי, חינוך חברתי וחינוך לערכי מורשת בטיול, המתח בין ערכים .
2. **הטיול הבית ספרי**- מטרותיו, הכרות עם תוכניות הלימודים, הכרות עם תוכניות הסיורים להכרת הארץ ואהבת המולדת בכיתות א-י"ב.
3. **הפדגוגיה של הטיול**- מרכזיותן של דרכי העברה ראשוניות שהטיול מזמן: התנסות במצבי חיים, החוויה החברתית, הסיפור העממי, הטקס.
4. **דרכי הדרכה**- התנסות פעילה: המשחק, הסיפור, הטקס, הדיבור וההרצאה, שפת גוף, ההמחשה, הדיון ומכלול ההדרכה.
5. **סביבת הדרכה** : סביבה פתוחה, בחיק הטבע, סביבה עירונית, אתר היסטורי ארכיאולוגי, מוזיאון
6. **תפיסת תפקיד המדריך** : המדריך כמשרת את צרכי בית הספר, המדריך כמתכנן, מוביל ומנחה הטיול, המדריך כמחנך לערכים, המדריך המורים ובית הספר. מנהיגות המדריך.
7. **המדריך והקבוצה** : הגיל הרך דגש על הבטים פסיכולוגיים, גיל הנעורים – דגש על היבטים סוציולוגיים, מרחב הזרות.
8. **תכנון הטיול** : מודל לתכנון קוריקולרי- בהתבסס על תוכניות לימודים. התפישה המערכתית כתשתית לתכנון הטיול. פרופיל "הטיול הנכון" ומרכיביו. מערך ההדרכה. כלי הערכה בלתי פורמליים
9. **ארגון וביצוע הטיול** : מערך תיאום הטיולים וחדר מצב. נוהל תיאום הטיול ואישורו, הכנת טיול על- פי הוראות חוזרי מנכ"ל. בעלי התפקידים בטיול – סמכות ואחריות.

דרכי ההוראה : סיורים, סדנאות, הרצאות, הצטרפות להדרכות והשתתפות במשוב עליהן .

חובת התלמיד: השתתפות מלאה, עמידה בהדרכת עמיתים, הגשת מערכי הדרכה על הנושאים הנלמדים בקורס, הכנת הדרכת אמת, הדרכת אמת.

אופן הערכת התלמיד: משוב רכזות הקורס, משוב עמיתים, הערכת רכז על מערכי ההדרכה- בחינה של רמת ההדרכה- שימוש במגוון מתודות, יכולת יצירת עניין, רמת העברת התכנים, יחס לקבוצה, תקשורת בינאישית בהדרכות ההתנסות ובהדרכת האמת.

ביבליוגרפיה חובה:

1. חוזרי מנכ"ל

- היבטים פדגוגיים ארגוניים- חוזר מנכ"ל תשס"ה/9 (ג) 6.2-24 טיולים ופעילות בית ספרית
 - היבט בטיחותי - חוזר מנכ"ל תשס"ה/9 (ג) 6.2-25 טיולים היבטים בטיחותיים
 - היבט בטחוני - חוזר מנכ"ל תשס"ה/9 (ג) 6.2-26 היבטים ביטחוניים
 - פעילות חוץ בית ספרית - חוזר מנכ"ל תשס"ה/9 (ג) 6.2-27 הבטחון בפעילות חוץ בית ספרית
 - פעילויות מיים - חוזר מנכ"ל תשס"ב/6/5.1-27 הבטחת הבטיחות בפעילויות מיים
 - קייטנות ומחנות קיץ - חוזר מנכ"ל תשס"ב/6/5.1-32 הבטחת הבטיחות בקייטנות ובמחנות קיץ
2. גרטל, גיל, אבן, נעם. זלצר, אסף. המדריך לחינוך בטיולים, הצוות הדידקטי, 2004

ביבליוגרפיה רשות:

- 1) סרוף, אלן. קופר, רוברט. דהארט, גאני (ביט-מרום, רות. עריכה עברית). התפתחות הילד טבעה ומהלכה. אוניברסיטה פתוחה, 2004.
- 2) גולדברגר, דב. הפעלופדיה, 1994, ידיעות אחרונות, (כרכים: לקראת הדרכה, קבוצה בטבע, הקבוצה).
- 3) גולדברגר, דב. שטנצלר, דליה. מתדופדיה, ידיעות אחרונות, 2002.
- 4) שטאל, אברהם. הדרכה בטיול. תשמ"ז, חברה להגנת הטבע.
- 5) אתר מטר- מדע וטכנולוגיה בטבע- <http://www.matar.ac.il/teva/previous.asp>
- 6) אתר מנהלת הטיולים <http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Tiyulim>

מתודיקה

המרצה: דורית סגל, נירית קריימן,

סוג השיעור : סדנה

היקף השעות : 70 עבודה מעשית.

מסגרת הלימוד : קורס הכשרת מדריכים בנאות קדומים.

מטרות הקורס : הקניית מיומנויות הדרכה והכשרת (הפיכת) החניך למדריך בעל יכולת הדרכה טובה, הבנה וקבלה של המודרכים, מדריך בעל יכולת הדרכה מגוונת ויכולת תכנון טיולים, בעל יכולת לשנות את המתוכנן בהתאם לקבוצה ולמצב בשטח, מדריך המודע לבטחון ובטיחות בטיול.
פרקי נושא :

- א. הדרכת עמיתים - בסוף כל נושא (לרוב בסיכום השבוע) כל חניך מדריך את שאר חברי הקבוצה יחידת הדרכה אחת. לאחר ההדרכה נערך דיון בו: החניך ממשב את עצמו, חברי הקבוצה ממשבים אותו ורכזות הקורס ממשבות ומסכמות. בדיון זה ישנה התייחסות לתכני ההדרכה ולמסר החינוכי אותו בחר החניך להדגיש, לשיטות המתודיות אותן בחר החניך, לסביבת ההדרכה למיקום אותו בחר החניך ולהתאמת ההדרכה לגיל המודרכים כפי שנתבקש. כל חניך מגיש בכתב מערך הדרכה לכלל הנושאים של כל החניכים באותו יום. מערך זה נבדק על ידי רכזות הקורס, כך נוצרת בקרה הן תכנית והן מתודית.
הדרכת עמיתים מול וידאו וקבלת משוב - בדומה להדרכת עמיתים כמצוין בסעיף א', אולם להדרכה זו נוסף פן של צפייה בוידאו ניתוח והתייחסות לשפת הגוף של המדריך.
- ב. הדרכת עמיתים מול וידאו וקבלת משוב, הן תכני והן משוב המתייחס ומלמד על שפת הגוף של המדריך.
הדרכה זו מתקיימת פעמיים, בתחילת קורס ההכשרה ולקראת סיום קורס ההכשרה, כל זאת על מנת לאפשר למודרכים לצפות בעצמם ולראות את יתרונם וכן לראות את הטעון שיפור ומתן אפשרות לראות לקראת סוף הקורס את ההישגים שהושגו.
הדגשים: חיזוק חיובי של היתרונות היחסיים לכל אחד מהחניכים שהדריכו. ההתאמה בין מערך ההדרכה להדרכה בפועל. הטעון שיפור ודרכים לשפר את הטעון שיפור. הרחבה והעמקה ברקע התיאורטי, על בסיס התרחשויות ספציפיות שבהדרכה המסוימת.
- ג. הצטרפות להדרכות מדריכים מנוסים - במהלך הקורס החניך מצטרף להדרכות אמת של קבוצות שונות, לאחר ההדרכה נערך משוב של המצטרף למדריך (על מנת לראות מה החניך הפיק מהצטרפות זו, ועד כמה הוא מסוגל לנתח את המתרחש במהלך ההדרכה) לאחר מכן המדריך המנוסה ממשב את עצמו ומאיר נקודות נוספות. שלב אחרון ביום זה הוא התכנסות במליאה של כל החניכים המצטרפים והמדריכים המנוסים ורכזות הקורס ונערך דיון המרכז בתוכו את כלל התובנות של אותו יום.
- ד. הכנה להדרכת אמת - לקראת הדרכת אמת על החניך להכיר את השטח, לתכנן המסלול, לפתח מערך הדרכה וללמוד לקראת ההדרכה - כל זאת תוך כדי ליווי מונחה פדגוגי מקצועי - רכזות הקורס, קבלת עזרה ומשוב תוך כדי התכנון על המסלול, התכנים והפעילויות אותן מתכנן החניך.
- ה. הדרכת אמת, (תוך כדי ליווי מנחה פדגוגי מקצועי) - לאחר ההדרכה מתקיים משוב "כרגיל" - של החניך את עצמו, של הרכז הפדגוגי, ונערך אח"כ דיון במליאה המרכז את כל התובנות של

כלל המדריכים מהדרכת האמת של אותו היום. הדרכות אלו בלווית רכזי הקורס או מדריכים מנוסים מתקיימות עד שרכזות הקורס רואות כי המדריך הגיע לרמת הדרכה טובה ויש ביכולתו להדריך קבוצה ולענות היטב על צרכיה ורצונותיה.

חובת התלמיד: השתתפות מלאה, עמידה בהדרכת עמיתים ובהדרכת עמיתים מול וידאו, הגשת מערכי הדרכה על הנושאים הנלמדים בקורס.

אופן הערכת התלמיד: משוב רכזות הקורס, משוב עמיתים, הערכת רכז על מערכי ההדרכה. הערכת המדריך תתבצע על סמך המדדים הבאים: התאמת ההדרכה לגיל המודרכים ולנושא המבוקש, שימוש במגוון מתודות, יכולת יצירת עניין בהדרכה, רמת העברת תכנים, יחס לקבוצה, תקשורת בינאישית.

ביבליוגרפיה:

- ראה בקורס הפדגוגיה של הטיול ושיטות הדרכה.

מיומנויות שדה

המרצה: דורון קינר.

סוג השיעור: פרונטלי בכיתה וגיחה, מיומנויות שדה

היקף השעות: 40

מסגרת הלימוד: קורס הכשרת מדריכים בנאות קדומים.

מטרות הקורס:

- הקניית יכולת בסיסית בקריאת מפה וניווט. (התמצאות מוחלטת תוך תנועה על שביל מסומן, יכולת לזהות אתרים בולטים מנקודת תצפית, יכולת להגדיר מיקום בני"צ בן 10 ספרות למקרה צורך בהכוונת חילוץ).
- הכשרת המדריך במיומנויות שדה, לימוד והכשרת המדריך להובלת טיול תוך קיום "איכות חיים בשדה".

פרקי הנושא:

- תרבות הטיול-
 - אמצעי עזר: מצפן, חבל עזר, פלייר/ז'בקה, אולר/סכין, פנס, כללים בלבוש, נשיאת ציוד, שתייה, תזונה, מועדי פעילות, ציוד לילה, שיקולים למיקום חניון לילה,
 - שמירת טבע בטיול – הימנעות בפגיעה בערכי טבע, התנהגות בשמורת טבע, פינוי אשפה.
 - כירות ומדורות- בדגש על כללי בטיחות אש, בישולי שדה, הקמת מחסה/אוהל.
- התמצאות וניווט:
 - קריאת מפה טופוגרפית, שימוש במצפן ובמד קורדינטות.
 - התנסות מעשית: התנסות בניווט מודרך במסגרת צוותית – עד 15 משתתפים בצוות, לימוד והתנסות בזיהוי אתרים מתצפית ובהגדרת מיקום בני"צ בן 10 ספרות, התנסות בניווט חוליות על שביל מסומן תוך התמצאות על פי התבליט. התמצאות בלילה, איתור כוכב הצפון.

דרכי ההוראה: גיחת שטח וניווטים, לינת לילה.

חובת התלמיד: השתתפות מלאה, תרגיל.

אופן הערכת התלמיד: עמידה בביצוע תרגיל בגיחה.

ביבליוגרפיה חובה:

- מצגת טופוגרפיה: <http://www.edu-negev.gov.il/topografia/index.files/frame.htm>
- מצגת לחישוב קנה מידה: <http://geotools.haifa.ac.il/ftpfiles/245611101103.pps#1>
- גסול, דלית. שגיא, קרן. החוג ללימודי גיאוגרפיה חיפה

נספח א'

רשימת מרצים לקורס הכשרת מדריכי טיולים במערכת החינוך

שם המדריך	תואר	לימודי תעודה	הערה
אביבית שויקי	M.A, בלימודי א"י	מורה דרך	הדריכה בחברה להגנת טבע: ביס"ש איילון – שנתיים, במל"ש ירושלים 10 שנים. ניהלה את "מרכז וילנאי". מדריכה בנאות קדומים 14 שנים. תיזה: המאור בא"י בתקופת המקרא, המשנה והתלמוד.
דורית סגל	M.A, בלימודי א"י	ניהול בתי ספר מורה בכירה	מדריכה בנאות קדומים 21 שנים, הדריכה בחברה להגנת הטבע. התמחות בחיי היומיום בכפר הקדום-תיזה: חצר ומתקניה בתקופת המשנה והתלמוד- עימות הממצא הארכיאולוגי ומקורות חז"ל.
נירית קריימן	B.A בחינוך קהילתי	ייעוץ ארגוני	מדריכה בנאות קדומים מעל 30 שנים, סמנכ"ל הדרכה בנאות קדומים, עוסקת במחקר עיצוב ובניית תוכניות הדרכה, ובהכשרת מדריכים בנאות קדומים.
טובה דיקשטיין	M.A בלימודי א"י		מדריכה בנאות קדומים 17 שנים, מייסדת מחלקת הדרכה בגן החיות התנכי-ירושלים. מנהלת מחלקת החי בנאות קדומים. התמחות ותיזה: בעלי החיים במשק האדם בתקופת המקרא, המשנה והתלמוד.
רונית מעוז	M.A בלימודי א"י	מורה דרך	מדריכה בנאות קדומים 17 שנים, מורת דרך בארץ לתיירים נוצרים, בגישה רב דתית.
שרהליה אורן	M.A בלימודי א"י	מורה בכירה	מדריכה בנאות קדומים 14 שנים, הדריכה בחברה להגנת הטבע.
דורון קינר – קיסינגר	B.A לימודי א"י		נווט, רכז קורסים למדריכי ניווט במכון וינגייט, מאמן נבחרת ישראל בניווט ספורטיבי.
מיכל עירון לובין	M.A בארכיאולוגיה		דוקטורנטית, מדריכה בנאות קדומים מעל 10 שנים, הדריכה בבית ספר שדה כרמל. ניהלה את החפירות הארכיאולוגיות בנאות קדומים מטעם רשות העתיקות.